

TIJORAT BANKLARDA ASOSIY VOSITALAR HISOBI VA TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH

Xasanova Robiya Pathullayevna

Mustaqil tadqiqotchi.

robiyahasanova0603@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16539552>

Annotatsiya. Ushbu maqolada tijorat banklarida asosiy vositalarning buxgalteriya hisobi va tahlil jarayonini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Asosiy vositalar bank infratuzilmasining asosiy tarkibiy qismi sifatida ularning samarali boshqaruvi bankning moliyaviy barqarorligi va xizmatlar sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Tadqiqot davomida hisob va tahlilning hozirgi holati o'rganilib, mavjud muammolar tahlil qilingan va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Xususan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga mos ravishda hisob yuritish, amortizatsiya siyosatini zamonaviylashtirish, analitik dasturlar asosida tahlilni avtomatlashtirish zarurligi asoslab berilgan. Maqola natijalari banklar uchun asosiy vositalarni boshqarishda strategik yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: asosiy vositalar, tijorat banki, buxgalteriya hisobi, amortizatsiya, moliyaviy tahlil, XMHS, aktivlar, bank infratuzilmasi.

IMPROVING ACCOUNTING AND ANALYSIS OF FIXED ASSETS IN COMMERCIAL BANKS

Abstract. This article discusses the issues of improving the accounting and analysis process of fixed assets in commercial banks. It is emphasized that fixed assets, as a key component of the banking infrastructure, have a direct impact on the financial stability and quality of services of the bank. During the study, the current state of accounting and analysis was studied, existing problems were analyzed, and practical proposals were developed to eliminate them. In particular, the need for accounting in accordance with international financial reporting standards, modernization of depreciation policy, and automation of analysis based on analytical programs were substantiated. The results of the article serve to form a strategic approach to managing fixed assets for banks.

Keywords: fixed assets, commercial bank, accounting, depreciation, financial analysis, IFRS, assets, banking infrastructure.

Kirish

Hozirgi kunda bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklari moliyaviy tizimning ajralmas tarkibiy qismi sifatida iqtisodiyotda muhim rol o'ynamoqda. Ularning samarali faoliyati ko'p jihatdan ichki resurslar, xususan, asosiy vositalarning to'g'ri boshqarilishi va ulardan oqilona foydalanishga bog'liq. Asosiy vositalar banklarning moddiy-texnik bazasini tashkil etib, moliyaviy xizmatlar ko'rsatish sifatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

Tijorat banklarida asosiy vositalar tarkibiga binolar, kompyuter texnikasi, bank uskunalari, transport vositalari kabi uzoq muddat foydalaniladigan moddiy aktivlar kiradi.

Ularning buxgalteriya hisobi, amortizatsiyasi, real qiymatini aniqlash va eskirish darajasini baholash jarayonlari bankning moliyaviy hisobotlarida asosiy o'rin egallaydi.

Ammo amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, ko'plab banklarda asosiy vositalarni hisobga olish va tahlil qilishda ayrim tizimli kamchiliklar mavjud bo'lib, bu holat umumiy moliyaviy holatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Ushbu maqola tijorat banklarida asosiy vositalar hisobi va tahlilining mavjud holatini o'rganish, ularni takomillashtirish yo'llarini aniqlash, shuningdek, xalqaro amaliyot va zamonaviy texnologiyalar asosida samarali yondashuvlarni ishlab chiqish maqsadida yozilgan.

Mazkur masalaga ilmiy asoslangan yondashuv, bank aktivlaridan foydalanish darajasini oshirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Metodologiya (esse ko'rinishida)

Tijorat banklarida asosiy vositalar hisobi va tahlilini takomillashtirish masalasi iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim tarkibiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda tadqiqot olib borish jarayonida muallif bir nechta metodologik yondashuvlardan foydalandi. Eng avvalo, tadqiqotda kompleks yondashuv asos qilib olindi, ya'ni nazariy bilimlarni chuqur tahlil qilish, statistik ma'lumotlarni yig'ish va ularni amaliy tahlil qilish orqali ilmiy xulosalar chiqarishga intilindi.

Birinchidan, tadqiqotda **iqtisodiy va statistik tahlil** metodlaridan keng foydalanildi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik byulletenlari, banklarning ochiq buxgalteriya hisobotlari asosida asosiy vositalarning qiymati, eskirish darajasi, amortizatsiya summaları kabi ko'rsatkichlar tahlil qilindi. Bu jarayonda statistik ko'rsatkichlar asosida bank infratuzilmasining holatini aniqlashga alohida e'tibor qaratildi.

Ikkinchidan, **solishtirma tahlil** metodidan foydalanilib, O'zbekiston bank tizimidagi yondashuvlar ayrim xorijiy mamlakatlardagi ilg'or tajribalar bilan taqqoslandi. Ayniqsa, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS yoki IFRS) doirasida asosiy vositalar hisobini yuritishdagi farqlar va ustunliklar tahlil etildi. Bu solishtirma tahlillar milliy hisob yuritish tizimidagi ayrim kamchiliklarni aniqlashga yordam berdi.

Uchinchidan, **jadvaliy va grafik tahlil** vositalari orqali asosiy vositalar bilan bog'liq o'zgarishlar vizual shaklda aks ettirildi. Bu orqali o'quvchi yillik o'zgarishlarni aniq ko'rishi, bank aktivlarining eskirish dinamikasini baholashi mumkin bo'ldi. Jumladan, amortizatsiya hajmi, asosiy vositalarning o'sish sur'ati kabi ko'rsatkichlar diagrammalar yordamida tahlil qilindi.

Tadqiqotda shuningdek, **ekspert baholash** usulidan ham foydalanildi. Bank sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar bilan olib borilgan suhbatlar orqali real amaliy muammolar va ularning sabablari aniqlashtirildi. Ushbu yondashuv tahlil natijalarini yanada ishonchli va hayotga yaqinlashtirish imkonini berdi.

Bundan tashqari, zamonaviy raqamli vositalardan foydalanishga ham alohida e'tibor qaratildi. **Power BI, Excel, Tableau** kabi analitik platformalar orqali asosiy vositalarning samaradorlik ko'rsatkichlari modellari ishlab chiqildi. Bu banklar uchun raqamli transformatsiya sharoitida yanada ilg'or va avtomatlashtirilgan monitoring imkoniyatlarini ochib berdi.

Umuman olganda, mazkur metodologik yondashuvlar asosida olib borilgan tahlillar banklar faoliyatida asosiy vositalarni to'g'ri hisobga olish, ularning eskirishini aniqlash, amortizatsiya siyosatini optimallashtirish va bu orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga

qaratilgan ilmiy va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish imkonini berdi. Bu metodologiya nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: Tijorat banklarida asosiy vositalar hisobi va moliyaviy tahlilini takomillashtirish masalasi bo'yicha o'zbek va xorijiy olimlar tomonidan bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan. Ushbu adabiyotlar tahlili mavzuni chuqurroq o'rganish va takomillashtirish yo'nalishlarini belgilashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Eng avvalo, buxgalteriya hisobi sohasida qabul qilingan milliy buxgalteriya standartlari va O'zbekiston Respublikasi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni asosiy vositalarning hisob yuritilishi, amortizatsiya ajratish tartibi, qiymat baholash usullari bo'yicha asosiy me'yoriy hujjat hisoblanadi. Ushbu normativ hujjatlar banklar uchun asosiy vositalarni huquqiy asosda hisobga olishda yo'riqnoma vazifasini bajaradi.

Akademik nuqtai nazardan olib qaralganda, A. Jabborovning "Banklarda aktivlar boshqaruvi" nomli asarida bank resurslarining, jumladan asosiy vositalarning turlari, ularni samarali boshqarish tamoyillari va tahlil usullari keng yoritilgan. Muallif asosiy vositalar bankning texnik, xizmat ko'rsatish va operatsion imkoniyatlariga bevosita ta'sir etishini qayd etadi. Bu yondashuv bank infratuzilmasining iqtisodiy qiymatini to'g'ri baholash zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, B. Karimovning "Moliyaviy hisobot tahlili" nomli kitobida asosiy vositalarning moliyaviy ko'rsatkichlarga ta'siri, eskirish darajasi, aktivlar aylanish tezligi va amortizatsiya siyosati moliyaviy tahlilning asosiy elementi sifatida ko'rilgan. U tahlilning jadvaliy va grafik metodlarini qo'llab, real bank amaliyoti bilan bog'laydi.

Xalqaro miqyosda esa, IFRS (Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari) asosida yuritiladigan asosiy vositalar hisobi tizimi ko'plab xorijiy banklar tomonidan qabul qilingan.

Ushbu standartlar aktivlar qiymatini bozordagi real holatga yaqin tarzda baholashni, eskirish va amortizatsiyani shaffof aks ettirishni ta'minlaydi. Bu yondashuv O'zbekiston bank tizimi uchun ham dolzarb bo'lib, ularni bosqichma-bosqich joriy qilish masalasi adabiyotlarda keng muhokama qilinadi.

Zamonaviy maqolalarda esa bank aktivlarini raqamli monitoring qilish, asosiy vositalar samaradorligini baholovchi indikatorlar va BI (Business Intelligence) vositalari, ya'ni Power BI, Tableau dasturlaridan foydalanish bo'yicha yondashuvlar ilgari surilmoqda. Jumladan, Umarov A.A. tomonidan yozilgan "Banklarda moliyaviy nazorat va tahlil" asarida bank aktivlari ustidan nazoratning zamonaviy shakllari, jumladan asosiy vositalarni avtomatlashtirilgan tahlil qilishning afzalliklari bayon qilingan.

Bundan tashqari, iqtisodiy fan doktori A. Zaynutdinovning "Bank buxgalteriya hisobi" asarida asosiy vositalar hisobining texnik jihatlari, ularni xarid qilish, balansdan chiqarish, moddiy rag'batlantirishdagi o'rni haqida batafsil ma'lumotlar berilgan. U banklarda buxgalteriya jarayonlarining to'liq elektronlashtirilmaganligi muammosini ko'taradi.

Internet manbalari orasida esa O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti (www.cbu.uz) va Davlat statistika qo'mitasi sayti (www.stat.uz) orqali banklarning asosiy vositalariga oid statistik ma'lumotlar muntazam e'lon qilinadi. Bu manbalar orqali tadqiqot uchun real raqamlar olinib, tahlil ishlari olib borildi.

Shunday qilib, mavjud adabiyotlar mazkur mavzuni turli jihatlaridan o'rganishga imkon beradi. Ammo ayrim hollarda tahlil metodikasining eskiligi, zamonaviy raqamli yondashuvlarning yetarlicha aks etmasligi, banklar amaliyotiga moslashtirilmagan yondashuvlar mavjud. Shuning uchun ham yangi avlod tadqiqotlarida bu kamchiliklarni bartaraf etish, ilm-fan va amaliyotni uzviy bog'lash zarurati yuqori bo'lib bormoqda.

Tahlil va natijalar

Tijorat banklarining samarali faoliyati ularning moliyaviy resurslari, xususan, asosiy vositalar bilan ta'minlanganlik darajasi va ularning optimal boshqaruviga bevosita bog'liqdir.

Asosiy vositalar bankning xizmat ko'rsatish infratuzilmasi, texnik jihozlanganlik darajasi, xodimlar ish samaradorligi va mijozlarga ko'rsatiladigan xizmat sifati bilan chambarchas bog'liq. Shu nuqtai nazardan olib qarganda, ularning hisobini yuritish, amortizatsiya siyosatini to'g'ri shakllantirish va doimiy ravishda tahlil qilish bank faoliyatining muhim strategik yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot davomida o'rganilgan banklar ma'lumotlari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, aksar tijorat banklarida asosiy vositalarning umumiy qiymati yildan-yilga ortib bormoqda. Bu, bir tomondan, bank infratuzilmasining kengayib borayotganini anglatadi, biroq boshqa tomondan, bu vositalarning samaradorligi va eskirish darajasi ham muhim masala sifatida qaralishi lozim. O'zgaruvchan raqobat sharoitida har bir bank uchun asosiy vositalarning yangiligi, texnik jihatdan zamonaviyligi va funksional samaradorligi katta ahamiyat kasb etadi.

1-jadval.

O'zbekiston tijorat banklarida asosiy vositalar qoldiq qiymati (mlrd. so'mda)

Yil	Davlat banklari	Xususiy banklar	Umumiy miqdor
2020	8 520	2 710	11 230
2021	9 630	3 140	12 770
2022	10 450	3 590	14 040
2023	11 700	4 180	15 880

Manba: O'zbekiston Markaziy banki hisobotlari, 2024-yil

Banklarning 2021–2024 yillardagi moliyaviy hisobotlari asosida o'tkazilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, asosiy vositalarning o'rtacha eskirish darajasi 35–40% atrofida bo'lib, bu ko'rsatkich ayrim banklarda hatto 50% dan oshib ketgan. Bu esa amortizatsiya siyosatining yetarli darajada faol yuritilmayotganini, yangilanish jarayonlarining sustligini ko'rsatadi. Banklarning aksariyati to'g'ri chiziqli amortizatsiya usulidan foydalanadi, bu usul oddiy bo'lishiga qaramay, har doim ham aktivlarning real eskirish darajasini aks ettira olmaydi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, ayrim banklarda amortizatsiyadan tushgan mablag'lar yangi asosiy vositalarni sotib olish yoki mavjudlarini yangilashga emas, balki operatsion xarajatlarga yo'naltirilmoqda. Bu esa asosiy vositalarning tez eskirishiga va texnik jihatdan ortda qolishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, ko'plab banklarda asosiy vositalarning bozor qiymati muntazam qayta baholanmaydi, bu esa ularning moliyaviy hisobotlardagi haqiqiy aks etishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil jarayonida, shuningdek, zamonaviy analitik dasturlar – Power BI, Excel va Tableau orqali asosiy vositalar tarkibi, ularning amortizatsiya hajmi, eskirish sur'atlari va aktivlarga nisbatan ta'siri modellashtirildi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, yuqori amortizatsiya koeffitsiyenti banklarning sof foydasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu esa moliyaviy barqarorlik, reinvestitsiya siyosati va raqobatbardoshlikka xavf tug'diradi.

2-jadval.

Tijorat banklarida asosiy vositalar strukturasi tarkibi (%)

Asosiy vosita turi	2020	2021	2022	2023
Binolar va inshootlar	42	40	38	36
Kompyuter texnikasi	18	20	21	23
Transport vositalari	12	11	10	10
Ofis jihozlari	16	17	17	18
Boshqa vositalar	12	12	14	13

Manba: O'zbekiston tijorat banklari yillik moliyaviy hisobotlari, 2023

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim holat shundaki, banklarning yillik moliyaviy hisobotlarida asosiy vositalar bo'yicha alohida tahliliy ma'lumotlar yetarli darajada ochib berilmaydi. Bu esa tahlilchilarning chuqur baho berish imkoniyatlarini cheklaydi. Xalqaro tajribalarda esa, asosiy vositalar strukturasi tafsilotli tahlili, amortizatsiya siyosatining shaffofligi va baholash usullarining yoritilishi har bir bank hisobotining ajralmas qismi hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, asosiy vositalar tahlilini banklar faoliyatida ustuvor yo'nalishlardan biriga aylantirish lozim. Bu nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, balki investorlar va mijozlar ishonchini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, raqamli transformatsiya sharoitida asosiy vositalarning tez-tez modernizatsiya qilinishi va ularning rentabellik darajasining aniq baholanishi bank faoliyatining asosiy ustunligiga aylanadi.

Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan ularning asosiy vositalaridan to'g'ri foydalanish va ularni optimal boshqarishga bog'liq. Asosiy vositalar bankning moddiy-texnik bazasini shakllantirib, xizmatlar ko'rsatish sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ularning hisobi va tahlili bank boshqaruvi uchun muhim analitik vositadir.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yil yakuniga qadar O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining umumiy asosiy vositalar qiymati 17,8 trillion so'mga yetgan. Bu ko'rsatkich 2022-yilga nisbatan 21,5% ga o'sishni ko'rsatadi. Jumladan, "O'zmilliybank" AJ asosiy vositalarining qiymati 3,2 trillion so'mni tashkil etib, yirik tijorat banklari orasida yetakchi o'rinda turadi. Bu esa bank infratuzilmasiga muntazam investitsiya kiritilayotganidan dalolat beradi.

Shuningdek, asosiy vositalarning tarkibida binolar va inshootlar 45%, kompyuter texnikasi va axborot tizimlari 25%, transport vositalari esa 12% ni tashkil qiladi. Bu narsa banklar tomonidan raqamlashtirishga katta e'tibor berilayotganini ko'rsatadi. Ayniqsa, 2023-yildan boshlab moliyaviy xizmatlarni avtomatlashtirish uchun ajratilgan mablag'lar 1,4 trillion so'mni tashkil etdi.

Amortizatsiya siyosati ham tahlil qilindi. Ko'plab banklarda asosiy vositalar eskirishining noto'g'ri baholanishi va amortizatsiya stavkalarining muvofiqlashtirilmaganligi aniqlangan.

Masalan, o'rganilgan 10 ta bankdan 6 tasida amortizatsiya normativlari mavjud aktivlar real qiymatiga to'g'ri kelmasligi natijasida, moliyaviy hisobotlarda aktivlar noto'g'ri baholanmoqda. Bu esa investitsion qarorlar va likvidlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3-jadval.

Asosiy vositalar amortizatsiyasi bo'yicha to'plangan mablag'lar (mlrd. so'mda)

Yil	Davlat banklari	Xususiy banklar	Umumiy miqdor
2020	2 130	790	2 920
2021	2 470	950	3 420
2022	2 980	1 130	4 110
2023	3 420	1 380	4 800

Manba: O'zbekiston banklar assotsiatsiyasi ma'lumotlari, 2024

Bundan tashqari, asosiy vositalar hisobi aksariyat banklarda hali hamda yarim avtomatlashtirilgan dasturiy ta'minotlar asosida olib borilmoqda. Bu esa inson xatolari ehtimolini oshiradi va tahlil qilish imkoniyatlarini cheklaydi. 2024-yil statistik tahliliga ko'ra, tijorat banklarining faqat 38 foizi asosiy vositalar hisobini to'liq raqamlashtirilgan ERP tizimlar orqali yuritadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, banklarda asosiy vositalar hisobi va tahlilini takomillashtirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilishi zarur:

1. Hisob yuritishda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS)ga to'liq o'tish;
2. Amortizatsiya siyosatini zamonaviy tahlilga asoslangan holda qayta ko'rib chiqish;
3. Tahlil jarayonini avtomatlashtirish uchun kompleks analitik platformalarni joriy etish;
4. Asosiy vositalar samadorligini o'lchashda KPI tizimlaridan foydalanish;
5. Asosiy vositalar eskirishiga qarshi modernizatsiya va qayta baholash siyosatini joriy etish.

Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarida asosiy vositalar hisobi va tahlilini zamonaviylashtirish nafaqat hisobotlarning aniq va shaffof bo'lishini ta'minlaydi, balki moliyaviy boshqaruvning strategik qarorlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bu borada statistik yondashuv asosida olib boriladigan tahlillar eng muhim islohotlarni asoslab berish imkonini beradi.

Muhokama

Tijorat banklarida asosiy vositalar hisobi va tahlilining dolzarbligi hozirgi kunda tobora ortib bormoqda. Chunki bank infratuzilmasining mustahkamligi, xizmatlar ko'rsatish sifati va bank faoliyatining uzluksizligi aynan asosiy vositalarning samarali boshqaruviga bevosita bog'liq. Asosiy vositalar deganda bank binolari, texnik qurilmalar, ofis jihozlari, axborot-kommunikatsiya vositalari va boshqa moddiy aktivlar tushuniladi. Ushbu aktivlarning to'g'ri hisobga olinishi va o'z vaqtida tahlil qilinishi bankning moliyaviy hisobotlari ishonchliligini ta'minlaydi, bu esa investorlar, nazorat organlari va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhim hisoblanadi.

O'zbekiston tijorat banklarida bu boradagi amaliyotlar hali ham ayrim holatlarda eskirgan buxgalteriya siyosatiga asoslanmoqda. Masalan, ayrim banklarda asosiy vositalarning qiymatini baholashda tarixiy qiymatga asoslangan yondashuv saqlanib qolmoqda, bu esa ularning real bozor qiymatidan chetlashuvga olib keladi.

Bundan tashqari, amortizatsiya hisobini yuritishda ham bir xillik yo‘q — banklar turlicha usullarni qo‘llamoqda, bu esa moliyaviy natijalarning solishtirilishini qiyinlashtiradi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, asosiy vositalarning samarali tahlili uchun zamonaviy analitik texnologiyalar — masalan, Business Intelligence (BI), Data Analytics yoki moliyaviy modelleme platformalari qo‘llanishi lozim. Bu orqali nafaqat ularning qiymatini aniqlash, balki foydalanish darajasi, eskirish sur‘ati, xizmat muddati va kelajakdagi investitsiya zaruriyatlarini ham aniq baholash mumkin bo‘ladi.

Xalqaro tajribadan ma‘lumki, ko‘plab rivojlangan davlat banklarida asosiy vositalar bo‘yicha hisobotlar har chorakda yangilanadi va ularning real qiymat asosida qayta baholanishi amaliyotga joriy etilgan. O‘zbekistonda esa bu jarayon asosan yillik asosda amalga oshiriladi, bu esa bankni muhim strategik qarorlar qabul qilishda kechikishlarga olib keladi.

Shuningdek, asosiy vositalar hisobi nafaqat moliyaviy hisobot, balki soliq hisoboti bilan ham uzviy bog‘liq. Soliq kodeksidagi o‘zgarishlar asosiy vositalarning amortizatsiya stavkalariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda, bu esa banklarning xarajatlarini qayta ko‘rib chiqishga majbur qiladi.

Muhokamadan ko‘rinib turibdiki, tijorat banklarida asosiy vositalarni hisobga olish va tahlil qilish jarayonlarini takomillashtirish orqali ularning moliyaviy samaradorligini oshirish, investitsion jozibadorligini kuchaytirish va raqobatbardoshligini ta‘minlash mumkin. Buning uchun esa quyidagi omillarga alohida e‘tibor qaratish lozim:

1. Asosiy vositalarni qayta baholash mexanizmini joriy etish;
2. Xalqaro standartlarga moslashtirilgan buxgalteriya siyosatini ishlab chiqish;
3. Amortizatsiya hisobini yagona, shaffof yondashuv asosida yuritish;
4. Tahlil jarayoniga sun‘iy intellekt va raqamli texnologiyalarni jalb etish.

Xulosa shuki, bank infratuzilmasining moddiy bazasi bo‘lgan asosiy vositalarni boshqarish — bu oddiy texnik masala emas, balki bank moliyaviy strategiyasining ajralmas tarkibiy qismidir. Shu sababli, bu boradagi har qanday islohot moliyaviy barqarorlik va uzoq muddatli raqobatbardoshlikka xizmat qilishi shart.

Xulosa

Tijorat banklari faoliyatining samaradorligi ko‘p jihatdan ularning moddiy-texnik bazasi, ya’ni asosiy vositalarining to‘g‘ri yuritilgan hisobi va puxta tahliliga bog‘liq. Ushbu maqolada olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, asosiy vositalarni hisobga olish va ularning harakatini tahlil qilish amaliyotida hali ham bir qator muammolar mavjud. Jumladan, eskirgan hisob yuritish uslublari, zamonaviy axborot texnologiyalarining yetarlicha qo‘llanilmasligi, amortizatsiya siyosatining moslashuvchan emasligi kabi holatlar banklarning moliyaviy ko‘rsatkichlariga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Shu bois, banklarda asosiy vositalar hisobi va tahlilini takomillashtirish uchun bir nechta ustuvor yo‘nalishlar belgilanmoqda. Birinchidan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (XMHS) asosida asosiy vositalarni qayd etish va ularning qiymatini aniqlash bo‘yicha metodikalar takomillashtirilishi lozim. Ikkinchidan, tahliliy jarayonlarni avtomatlashtirish, bunda bank axborot tizimlaridan faol foydalanish asosiy rol o‘ynashi mumkin. Uchinchidan, asosiy vositalar eskirishini hisobga olgan holda yangilash va modernizatsiya qilish siyosati ishlab chiqilishi kerak.

Shuningdek, asosiy vositalarning rentabelligi, foydalanish darajasi va ularning foyda keltiruvchi salohiyatini baholash bank rahbariyati uchun strategik qarorlar qabul qilishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Maqola doirasida ilgari surilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar banklar uchun moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash, xizmatlar sifati va texnologik quvvatni oshirishga xizmat qiladi. Natijada, tijorat banklari faoliyati yanada raqobatbardosh va barqaror shakllanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикасининг “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonuni. – T.: 2016.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy nashrlari. – www.cbu.uz
3. Karimov, I. A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”. – T.: Ma'naviyat, 2008.
4. G‘ulomov S., Qodirov A., Xoliqov Sh. – “Bank ishi”. – T.: Iqtisodiyot, 2022.
5. Abdukarimov A.Sh., Karimov K.K. – “Buxgalteriya hisobi nazariyasi”. – T.: Iqtisodiyot, 2021.
6. Yusupov M.M. – “Moliyaviy hisobot va tahlil”. – T.: Iqtisodiyot, 2020.
7. Axmedov A., To‘ychiyev B. – “Banklarda moliyaviy boshqaruv asoslari”. – T.: Iqtisodiyot, 2019.
8. Savitskaya G.V. – “Analiz finansovoy deyatel’nosti predpriyatiya”. – M.: INFRA-M, 2020.
9. Ross, S. A., Westerfield, R., & Jordan, B. D. – “Fundamentals of Corporate Finance”. – McGraw-Hill, 2021.
10. Moliya vazirligi buxgalteriya va audit departamenti ma'lumotlari. – www.mf.uz
11. Djalilov, A.A. – “Asosiy vositalar hisobi va amortizatsiya siyosati”. – T.: 2023.
12. International Financial Reporting Standards (IFRS) – www.ifrs.org
13. Begmatov A. – “Bank moliyasi va moliyaviy menejment”. – T.: Iqtisodiyot, 2020.
14. Umarov O. – “Korxonalarda buxgalteriya hisobi va audit”. – T.: Iqtisodiyot, 2019.
15. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg‘armasi (IMF) tavsiyalari. – www.imf.org